

Llista dels ocells de la Garrotxa, V.1, desembre 2007

CARLOS ALVAREZ CROS¹, FRAN TRABALON CARRICONDO²

¹ Comité Avifaunístic Empordanès, vallridaura@yahoo.es

² Delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural,
C/Fontanella 3 17800 Olot Girona, zagros.fran@terra.es

Introducció

La Garrotxa és una de les comarques de Catalunya amb una de les tradicions ornitològiques més arrelades. Garrotxí fou el pioner ESTANISLAU VAYREDA que, amb el seu llibre *Fauna Ornitològica de la Província de Gerona*, editat a finals del segle XIX, va assentar les bases de l'ornitologia moderna a casa nostra. Després d'aquest treball, quasi un segle més tard, hi hagué dues fites que marcaren l'ornitologia catalana. L'aparició d'Els ocells de les terres catalanes de JOAQUIM MALUQUER SOSTRES i, posteriorment, la del volum 12 dedicat als ocells de la Història Natural dels Països Catalans (precedit de l'Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra). Contemporanis d'aquest darrer van ser alguns llibres focalitzats en àmbits comarcals. En la nostra opinió, el més destacat i complet fou Els ocells de la Garrotxa, recull de deu anys d'observacions dels components de l'Agrupació Naturalista de la Garrotxa, signat per MIQUEL MACIAS. Aquesta obra constitueix un referent inexcusable en qualsevol treball sobre l'ornitofauna garrotxina actual. Ja fa quasi vint anys de la seva publicació. Durant aquest temps, el món de l'ornitologia catalana en general, i el de La Garrotxa en particular, ha sofert un canvi espectacular. Això, la protecció de bona part del territori i l'atracció que la natura d'aquesta comarca exerceix, ha fet que el nombre d'ornitòlegs que hi viuen, treballen o la visiten hagi augmentat espectacularment. I no tant sols s'ha incrementat en quantitat, sinó que la preparació d'aquest col·lectiu d'amants dels ocells i els mitjans d'estudi de que disposa són molt superiors als de fa dues dècades. La conseqüència lògica ha estat la multiplicació de les observacions i un millor coneixement de l'avifauna de la nostra comarca.

Com no podia ser d'altra manera, el llibre de MACIAS ha servit de base al present treball i, mentre que en aquell es relacionen 185 espècies d'aus, a aquest, la llista és formada per 217 i el nombre total recollit puja fins a 236, la qual cosa ja justificaria per si mateixa la necessitat de l'elaboració de la present Llista dels Ocells de la Garrotxa.

Per cloure aquesta introducció, voldríem dir que una llista d'aquestes característiques hauria d'haver estat creada i ser mantinguda per un Comitè Avifaunístic

comarcal independent. I aquesta ha estat i és la nostra intenció. Hores d'ara, com que el Comitè Avifaunístic de la Garrotxa encara es troba en fase de projecte, aquest llistat s'ha elaborat seguint criteris objectius i, fins i tot, s'adjunta una llista d'espècies rares o poc comunes a la comarca, les observacions de les quals pensem que haurien de ser avaluades pel futur CAG. Esperem doncs, que la present Llista constitueixi la base de la futura Llista patró dels ocells de la Garrotxa.

Agraïments

Abans de res, volem agrair a tots els observadors d'ocells a La Garrotxa la seva labor, sense la qual aquest document no existiria.

Presentació

La Llista, que es pot consultar a la pàgina web de la delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural, i també ha estat editada dins del catàleg de fauna vertebrada de la Garrotxa (ÀLVAREZ *et al*, 2008), és una relació de totes les espècies d'aus de les que tenim constància que han estat citades de manera fidedigna dins els límits de l'actual comarca de la Garrotxa.

En ser una llista d'abast comarcal, pretén constituir un element complementari de les altres llistes comarcals que han sorgit, de les que poden anar sorgint i de la Llista Patró dels Ocells de Catalunya (LPOC) (CLAVELL, J., COPETE, J. L., BIGAS, D., SALES, S., ARCOS, J. M., LOPEZ, F. & CLARABUCH, O., 2006), en la que s'inspira i de la que pren model. També ha de ser una eina més de gestió i un element engrescador pels observadors i estudiosos dels ocells.

La taxonomia i la classificació en categories A, B, C, D, i E (taula 1) és la recomanada pel Comitè Taxonòmic de l'Association of European Records and Rarities Committees (AERC TAC 2003), amb les modificacions introduïdes pel Grupo de Aves Exóticas (GAE-SEO). L'ordre en que s'ha llistat les espècies pertanyents a les tres primeres categories també és el recomanat per l'AERC. Pel que fa a les espècies de la categoria E, s'adopta la mateixa seqüència taxonòmica de la LPOC.

La llista pròpiament dita consta de totes les espècies (217) de les categories A, B i C de les que es té dades fidedignes de la seva presència dins dels límits actuals de la comarca de la Garrotxa. Els criteris emprats per incloure o no les diferents espècies a la llista són els següents. Les espècies comunes, passen a formar part de la llista, directament. Les més rares o ocasionals (a homologar pel futur CAG) entren a la llista si hi ha alguna citació publicada i si, després de ser avaluada pels autors de la llista, aquests no han trobat cap raó per creure que es tracti d'una citació errònia.

Per fi, aquells tàxons sotmesos a homologació pel Comitè de Raritats (CR-SEO) o pel Comitè Avifaunístic de Catalunya (CAC) hauran de comptar, almenys, amb una citació garrotxina homologada per l'entitat competent per ser incloses a la llista. Com a justificació de la inclusió d'aquestes espècies, immediatament després de la llista, hi ha una relació de les citacions homologades.

Aquests criteris d'inclusió han deixat fora de la llista unes quantes espècies rares o poc comunes, bona part de les quals corresponen a citacions antigues o molt antigues. Com que totes aquestes citacions són d'espècies que precisen homologació pel CAC o el CR/SEO, moltes d'elles difícilment podran ser homologades. Per això, i amb l'esperit de no perdre informació, les espècies (15) que per una o altra raó no puguin

formar part de la llista i de les que es tingui informació publicada, es relacionen en una llista complementària adjunta seguida d'una justificació de la no inclusió.

Pel que fa a les espècies pertanyents a la categoria E es relacionen en una llista apart. Per a aquestes espècies, l'únic criteri d'inclusió és disposar d'una citació a la Garrotxa i que l'espècie figure citada al document de la llista catalana. Finalment, dir que no hi ha cap citació de cap espècie pertanyent a la categoria D.

Les llistes consten de quatre columnes. A la primera hi figura el nom científic; a la segona, el de la família; a la tercera, el nom català de l'ocell seguint la nomenclatura de la llista Patró dels Ocells de Catalunya, quan existeix, i a la quarta, la lletra de la categoria AERC que s'ha assignat a cada espècie. Més endavant, es té la intenció d'afegir-hi més columnes amb l'estatus, abundància, nidificació, etc.

Relació d'homologacions

Espècies que precisen homologació pel CR/SEO

- Ocell sedós (*Bombycilla garrulus*). A la col·lecció de BARTOMEU PAIRÓ, exposada al Museu de la Fauna del Pirineu Oriental, d'Olot, hi figura un exemplar obtingut, segons l'etiqueta, a Les Fonts el 19/12/1953 (DE JUANA y el Comitè de Raritats de la SEO, 2006).

· Categoria A: Espècies que han estat citades en estat aparentment natural almenys un cop des de l'1 de gener de 1950.
· Categoria B: Espècies que havien estat citades en estat aparentment natural almenys un cop fins al 31 de desembre de 1949, però que no han estat citades posteriorment.
· Categoria C: Espècies que, malgrat haver estat introduïdes o reintroduïdes per l'home, de manera deliberada o accidental, han establert poblacions reproductores que es mantenen per elles mateixes sense necessitat de noves introduccions o reintroduccions.
· Categoria C1: Introduccions naturalitzades. Espècies que han estat citades només com a resultat d'una introducció.
· Categoria C2: Naturalitzacions parcials. Espècies amb poblacions establertes com a resultat de la introducció per l'home, però que també es citen en estat aparentment natural.
· Categoria C3: Reintroduccions. Espècies amb poblacions reintroduïdes amb èxit per l'home en àrees on es trobaven anteriorment.
· Categoria C4: Espècies assilvestrades. Espècies domèstiques (i. e. seleccionades artificialment) amb poblacions establertes en llibertat.
· Categoria C5: Espècies naturalitzades erràtiques. Espècies amb poblacions naturalitzades establertes en altres països de la mateixa regió.
· Categoria D: Espècies que haurien d'aparèixer amb categories A o B, però hi ha dubtes raonables que mai s'hagin observat en estat natural. No formen part del total d'espècies i no es contemplen com a integrants de la llista.
· Categoria E: Espècies que han estat citades com a introduccions o reintroduccions, transportades o escapades de captivitat, les poblacions reproductores de les quals (si n'hi ha) es creu que no es mantenen per elles mateixes. No formen part del total d'espècies i no es contemplen com a integrants de la llista.
· Categoria E1: Espècies de les que s'ha comprovat la reproducció de forma regular, i de les que existeixen sospites que poden estar establint-se. Les espècies en aquesta subcategoria han de ser objecte d'un especial seguiment per a considerar la seva inclusió en la categoria C.
· Categoria E2: Espècies de les que s'ha comprovat la reproducció en llibertat de forma irregular o ocasional, sense cap indici que es trobin en procés d'establiment.
· Categoria E3: Espècies observades només de forma ocasional, sense haver-se constatat la seva reproducció.

Aquest constitueix, ara per ara, l'únic registre homologat d'aquesta espècie a tot l'estat espanyol. Posats en contacte amb el Sr. PAIRÓ, ens diu que per les seves mans només ha passat un únic exemplar d'aquesta rara espècie. En mostrar-li la nota de S. MALUQUER al volum 11 d'Ardeola (MALUQUER, S., 1966) d'un ocell mort per tret d'escopeta a una fageda de la serra de Finestres el 16/01/1966 i naturalitzat a la col·lecció Pairó, diu que, probablement, l'etiqueta del museu estigui equivocada ja que no és l'original. En tot cas, el Sr. PAIRÓ només ha naturalitzat un únic ocell d'aquesta espècie. Per tant, les citacions de DE JUANA i MALUQUER referents a un ocell sedós caçat a la Garrotxa i naturalitzat per BARTOMEU PAIRÓ corresponen al mateix exemplar.

D'altra banda, hi ha l'observació d'un exemplar d'aquesta espècie a Bianya l'hivern de 1980 (MACIAS, M. 1988).

- Mosquiter de doble ratlla (*Phylloscopus inornatus*). D'aquesta espècie s'ha produït la captura de quatre exemplars per l'anellament. Totes les captures foren efectuades als estanys de can Jordà, al terme de Santa Pau. Les dates de captura són: 01/11/2000, 19/10/2003, 20/10/2005 i 29/10/2005. Les dues primeres ja han estat homologades pel CR/SEO (DE JUANA, E. y el Comitè de Rarzas de la SEO, 2002 i DE JUANA, E. y el Comitè de Rarzas de la SEO, 2003, respectivament).

- Repicatalons petit (*Emberiza pusilla*). El 30/11/2002 es capturà un exemplar per l'anellament als estanys de can Jordà, al terme de Santa Pau (DE JUANA, E. y el Comitè de Rarzas de la SEO, 2002). També tenim la referència de l'observació, al novembre de 2002, d'un exemplar d'aquesta espècie al mateix indret (VILLERO, D., BÉCARES, J. ROSELL, C., 2002).

Espècies que precisen homologació pel CAC

- Sit blanc (*Plectrophenax nivalis*). El 23/02/2003, GABRIEL DE JESÚS PINHO observa un mascle a Sant Jaume de Llierca. Citació 95 del CAC, publicada a l'Informe del Comitè Avifaunístic de Catalunya 2004. (http://www.ornitologia.org/monitoratge/ocells_rars.pdf)

S'ha d'esmentar, també, la captura i posterior anellament d'un híbrid d'oreneta vulgar i oreneta cuablanca (*Hirundo rustica* x *Delichon urbicum*) feta per O. CLARABUCH el 20/09/03, citació recollida a l'Anuari d'Ornitologia de Catalunya, 2002-2005.

Justificació

A) Espècies que actualment no figuren a la *Lista de las aves de España*. (CLAVELL, J., COPETE, J.L., GUTIÉRREZ, R., DE JUANA, E. & LORENZO, J. A. 2005). Per tant, no hi ha registres homologats a l'estat espanyol:

- Esparver grec (*Accipiter brevipes*). JORDI CLAVELL comunica la possible existència, a la part de la col·lecció de BARTOMEU PAIRÓ no exposada al públic, d'un exemplar d'aquesta espècie, presumiblement caçat a Batet el 24/10/1950. El 09/10/2007 es pregunta directament al Sr. PAIRÓ, el qual només recorda que una vegada va naturalitzar un "esparver blanc" i que la persona que li va portar se'l va tornar a endur. Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

- Trencapinyes bec-gros (*Loxia pytyopsittacus*). Després de veure'n diversos exemplars, ESTANISLAU VAYREDA (VAYREDA, E. 1883), en va caçar un al terme de "Sagaró" (Segueró, Beuda), uns anys abans de la publicació de l'esmentada obra. Cal dir que Vayreda diferencia clarament aquesta espècie del trencapinyes comú (*Loxia curvirostra*). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

B) Espècies que actualment no figuren a la LPOC. Per tant, no hi ha registres homologats a Catalunya:

- Voltor torgos (*Torgos traqueliotus*). Citat als cingles de Sant Aniol d'Aguja al segle XIX (Vayreda, E. 1883). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

- Graula (*Corvus frugilegus*). Hi ha una observació l'abril de 1980 al pla de Massandell, entre Batet i Santa Pau (MACIAS, M. 1988). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

- Repicatalons de Lapònia (*Calcarius lapponicus*). Hi ha dues citacions al PNZVG de l'any 1993 (VILLERO, D. i ROSELL, C. 2001). Ambdues citacions van ser, posteriorment, desestimades per considerar-les errònies i aquesta espècie ja no surt citada al catàleg de vertebrats del PNZVG de 2003 – 2004. En tot cas, les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

C) Espècies sense registres homologats a La Garrotxa per part del CR-SEO o el CAC:

- Oca pradenca (*Anser fabalis*). Als arxius de l'Agrupació Naturalista i Ecologista de la Garrotxa (ANE-Gx) hi ha recollida l'observació feta per J. BASSOLS l'01/01/1989, d'un estol sobrevolant Olot (CAMPENY, R., ROSELL, C. i STEFANESCU, C., 1992). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

- Ànec mandarí (*Aix galericulata*). Existeixen diverses citacions d'aquesta espècie. Dues observacions al PNZVG dels hiverns 1997/1998 i 1998/1999 (VILLERO, D. i ROSELL, C. 2001); un mascle a la RNFS d'Illa de Fluvià, a Maià de Montcal, el 19/01/02, feta per C.

FE0 i J. SANTANDREU (SALES, S., 2006); per fi, hi ha una citació de dues femelles a les fonts de Sant Roc feta per F. TRABALON, (DELGADO, A., 2006. vol.55). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

- Àguila imperial oriental (*Aquila heliaca*). Citat com a nidificant a Talaixà i Sant Aniol on, al segle XIX cada primavera, M. VERDÚ en venia a col·lectar ous (VAYREDA, E. 1883). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

- Aligot calçat (*Buteo lagopus*). Hi ha la observació d'un jove d'aquesta espècie el 21/10/2003, al mas Olivé de la Vall d'en Bas (ROSELL, C. i FERNÁNDEZ, M., 2005). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

- Rasclat (*Porzana pusilla*). Existeix l'observació feta per J. ESTARELLAS d'un ocell als estanys de can Jordà el 15/09/90 (CAMPENY, R., ROSELL, C. i STEFANESCU, C., 1992). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

- Guatlla maresa (*Crex crex*). Un exemplar va ser caçat a Ridaura (MACIAS, M. 1988). La mateixa citació figura als arxius de l'ANEG. Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

- Fotja banyuda (*Fulica cristata*). Un exemplar fou caçat prop d'Olot a finals del segle XIX (VAYREDA, E. 1883). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

- Boscarla menjamosquits (*Acrocephalus palustris*). Citat a Olot al segle XIX (VAYREDA, E. 1883). Donada la dificultat de separació d'aquesta espècie de la boscarla de canyar (*Acrocephalus scirpaceus*), no es descarta una possible confusió. Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CR-SEO.

- Bosqueta pàl·lida occidental (*Hippolais opaca*). Un exemplar d'aquesta espècie fou capturat i posteriorment anellat el 05/05/1984 al Riudaura, al terme municipal d'Olot (MACIAS, M. 1988). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

- Mosquiter ibèric (*Phylloscopus ibericus*). Anellament d'un possible exemplar d'aquesta espècie la tardor del 2001 (ICO, 2001). Les observacions d'aquest tàxon estan sotmeses a homologació pel CAC.

També hem d'esmentar la referència, poc creïble, de la captura d'un possible exemplar d'hortolà cendrós (*Emberiza caesia*) a finals del segle XIX (VAYREDA, E. 1883). D'aquesta darrera espècie no hi ha cap citació homologada a tot l'estat espanyol i el propi VAYREDA

expressa els seus dubtes sobre la correcta identificació de l'ocell.

Per fi, i malgrat que en aquest recull no s'ha abordat el tema de les subespècies, volem deixar constància de les citacions de dues d'elles (VAYREDA, E. 1883), ja que actualment el seu estatus com espècies està en discussió (AERC TAC 2003): la primera es refereix a la cornella emmantellada (*Corvus corone cornix*), la qual mantenia una presència relativament freqüent prop d'Olot, al segle XIX, i la segona, la captura, també prop d'Olot, d'una femella de pardal italià (*Passer domesticus italiae*), l'hivern de 1872.

D) Espècies que no figuren a la LPOC. Per tant, no hi ha registres homologats a Catalunya:

- Estruç (*Struthio camelus*). MANEL SENTÍS en cita un exemplar el 08/07/04 al Colldebrucs, Montagut. (DELGADO, A., 2004. vol.36).

No s'ha d'oblidar la necessitat de sotmetre a homologació els tàxons considerats com a rareses pel CAC (CLAVELL, J., COPETE, J. L., BIGAS, D., SALES, S., ARCOS, J. M., LOPEZ, F. & CLARABUCH, O., 2006) o el CR-SEO (SEO/BirdLife, 2005).

Qualsevol observació d'una espècie no citada a la Garrotxa que no estigui sotmesa a homologació per part del CAC o el CR-SEO, hauria de ser homologada pel futur CAG.

Referències

AERC TAC (2003) AERC TAC's Taxonomic Recommendations. Versió "on line": http://www.aerc.eu/aerc_tac.htm.

AGRUPACIÓ NATURALISTA I ECOLOGISTA DE LA GARROTXA (ANEG). Arxius.

AYMÍ, R. & HERRANDO, S. (eds.) 2003. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 2000. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia.

AYMÍ, R. & HERRANDO, S. (eds.) 2005. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 2001. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia.

CAC (Comitè Avifaunístic de Catalunya). 2004. Ocells rars a Catalunya. Informe del Comitè Avifaunístic de Catalunya. Barcelona. ICO. Versió "on line": http://www.ornitologia.org/monitoratge/ocells_rars.pdf.

CAMPENY, R., ROSELL, C., STEFANESCU, C. 1992. Anàlisi del poblament de vertebrats al Parc Natural de la Zona Volcànica de La Garrotxa. Campins. Informe inèdit.

- CLAVELL, J. 2002. Catàleg dels ocells dels Països Catalans. Bellaterra, Lynx.
- CLAVELL, J, COPETE, J. L., BIGAS, D., SALES, S., ARCOS, J. M., LOPEZ, F. & CLARABUCH, O. 2006. Llista patró dels ocells de Catalunya. Edició 2.0, octubre de 2006. Comitè Avifaunístic de Catalunya, ICO. Versió "on line": http://www.ornitologia.org/monitoratge/llista_ocells_catalunya.pdf.
- CLAVELL, J, COPETE, J. L., GUTIÉRREZ, R., DE JUANA, E. & LORENZO, J. A. 2005. Lista de las aves de España. Edición de 2005. SEO / BirdLife. Versió "on line": <http://www.seo.org/media/docs/Lista%20Aves%20multilingue.pdf>.
- CONSORCI PER LA PROTECCIÓ DE L'ALTA GARROTXA 2007. Seguiment del trencalòs al punt d'alimentació suplementària de l'Alta Garrotxa. Temporada 2006-2007. Informe inèdit.
- COPETE, J. L. (ed.) 1998. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 1996. Barcelona, Grup Català d'Anellament.
- COPETE, J. L. (ed.) 2000. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 1997. Barcelona, Grup Català d'Anellament.
- DE JUANA, E. 2006. Aves raras de España. Barcelona, Lynx.
- DE JUANA, E. y el Comitè de Rarezas de la SEO. 2002.. Observaciones de aves raras en España, año 2000. *Ardeola* vol. 49 fasciculo 1 p. 141 – 171. Madrid. SEO.
- DE JUANA, E. y el Comitè de Rarezas de la SEO. 2004. Observaciones de aves raras en España, año 2002. *Ardeola* vol. 51 fasciculo 2 p. 515 – 541. Madrid. SEO.
- DE JUANA, E. y el Comitè de Rarezas de la SEO 2005. Observaciones de aves raras en España, año 2003. *Ardeola* vol. 52 fasciculo 1 p. 185 – 206. Madrid. SEO.
- DE JUANA, E. y el Comitè de Rarezas de la SEO 2006. Observaciones de aves raras en España, año 2004. *Ardeola* vol. 53 fasciculo 1 p. 163 – 190. Madrid. SEO.
- DELGADO, A. (ed.) 2003. *Butlletí Naturalista*. Vol. 14. Centre Excursionista Farnés. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2003. *Butlletí Naturalista*. Vol. 17. Centre Excursionista Farnés. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2003. *Butlletí Naturalista*. Vol. 18. Centre Excursionista Farnés. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2003. *Butlletí Naturalista*. Vol. 20. Centre Excursionista Farnés. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2003. *Butlletí Naturalista*. Vol. 23. Centre Excursionista Farnés. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 30. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 32. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 33. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 36. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 38. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 40. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2004. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 41. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 42. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 43. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 44. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)

- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 45. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 46. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 47. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2005. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 48. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2006. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 54. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2006. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 55. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2006. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 56. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2006. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 57. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) 2006. *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 58. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2006) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa i el Gironès. Vol. 59. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2006) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 63. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2006) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 64. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2006) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 65. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2007) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 66. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2007) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 68. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2007) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 69. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2007) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 72. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- DELGADO, A. (ed.) (2007) *Butlletí Naturalista*. Recull de cites naturalistes de la Selva, la Garrotxa, el Gironès i el Maresme. Vol. 74. Col·lectiu Bisaroca. (http://es.groups.yahoo.com/group/butlleti_naturalista/)
- ESTRADA, J., PEDROCCHI, V., BROTONS, L., HERRANDO, S. (eds.) 2004 *Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Barcelona. Institut Català d'Ornitologia (ICO)/Lynx Edicions.
- FERNÁNDEZ-ORDÓÑEZ, J.C. 2004. *Ocells exòtics a Catalunya*. Versió "on line": www.parusnatura.org/exotic-birdscatalonia.
- FERRER, X., MARTÍNEZ, A. & MUNTANER, J. (eds.) 1986. *Ocells. A Història Natural dels Països Catalans*. Vol. 12. Barcelona. Enciclopèdia Catalana.
- GRUPO DE AVES EXÓTICAS DE SEO/BIRDLIFE. 2006. *Aves invasoras en España: lista de especies en las categorías C y E*. Versión 2.4. 19 de Marzo de 2006. Madrid. SEO/BirdLife. (<http://www.seo.org/media/docs/Lista%20CE%20GAE%20marzo%202006.pdf>)
- INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA (ICO) 2001. *Captures diàries durant la migració de tardor de 2001 als Estanys de Jordà* (<http://www.ornitologia.org/monitoratge/lejordatardor2001.xls>)

- INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA (ICO) 2002. Captures diàries durant la migració de tardor de 2002 als Estanys de Jordà (<http://www.ornitologia.org/monitoratge/jordatarador2002.xls>)
- INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA (ICO) 2003. Captures diàries durant la migració de tardor de 2003 als Estanys de Jordà (<http://www.ornitologia.org/monitoratge/jordatarador2003.xls>)
- INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA (ICO) 2004. Captures diàries durant la migració de tardor de 2004 als Estanys de Jordà (<http://www.ornitologia.org/monitoratge/jordatarador2004.xls>)
- INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA (ICO) 2005. Captures diàries durant la migració de tardor de 2005 als Estanys de Jordà (<http://www.ornitologia.org/monitoratge/jordatarador2005.xls>)
- INSTITUT CATALÀ D'ORNITOLOGIA (ICO). Primeres captures per temporada Tardor 1999 – 2001 (<http://www.ornitologia.org/monitoratge/jordataradortotal.xls>)
- MACIAS, M. (1988) Els ocells de la Garrotxa. Olot, Batet.
- MALUQUER, S. (1963) Sección Breve. Ardeola vol. 9 fascículo 2 pàg. 159. Madrid. SEO
- MALUQUER, S. (1966). Sección Breve (Notas). Ardeola vol. 11 p. 161. Madrid. SEO.
- MALUQUER, J. 1973. Els ocells de les terres catalanes. Barcelona, Barcino.
- MARTÍ, R. & DEL MORAL, J. C. (eds). 2003. Atlas de las aves reproductoras de España. Madrid. Dirección General de Conservación de la Naturaleza. Sociedad Española de Ornitología.
- MARTÍNEZ, A. (ed.) 2001. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 1998. Barcelona, Grup Català d'Anellament.
- MARTÍNEZ, A. (ed.) 2002. *Anuari d'ornitologia de Catalunya*. 1999. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia.
- MUNTANER, J., FERRER, X., MARTÍNEZ-VILALTA, A. 1983. Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra. Barcelona, Ketres.
- ROSELL, C., FERNÁNDEZ, M. 2005. Catàleg de vertebrats del PNZVG/2003-2004 manteniment del mòdul de gestió de la fauna del SIG Vulcà. Sant Celoni. MINUARTIA Estudis Ambientals. (http://mediambient.gencat.net/Images/43_108732.pdf)
- SALES, S. (ed.). 2006. Anuari d'Ornitologia de Catalunya. 2002-2005. Barcelona, Institut Català d'Ornitologia.
- SEO/BirdLife 2005. Lista de rarezas 2005. ([http://www.seo.org/media/docs/lista de rarezas, 2005.xls](http://www.seo.org/media/docs/lista_de_rarezas_2005.xls))
- TRABALON, F. 2005. Estudi sobre la migració postnupcial de rapinyaires al PNZVG. Any 2005. Olot. PNZVG. (http://mediambient.gencat.net/Images/43_111086.pdf)
- TRABALON, F., LOCKWOOD, M. 2006. Rapinyaires nidificants a la Garrotxa 2005 – 2006. Olot. Fundació d'Estudis Superiors d'Olot i Delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural. (<http://130.206.88.24/ichngarrotxa/fotos/MEMORIARAPINYAIRES2006.pdf>).
- VAYREDA, E. 1883. Fauna Ornitològica de la Província de Girona. Girona, Paciano Torres.
- VILLERO, D., BÉCARES, J., ROSELL, C. 2002. Catàleg de vertebrats del PNZVG/2002. Sant Celoni. MINUARTIA Estudis Ambientals. (http://mediambient.gencat.net/Images/43_108732.pdf)
- VILLERO, D., ROSELL, C. 2001. Catàleg de vertebrats del PNZVG/2001. Sant Celoni. MINUARTIA Estudis Ambientals. (http://mediambient.gencat.net/Images/43_108732.pdf)